

19-21 DE NOVEMBRE DE 1875: FINALITZA LA TERCERA GUERRA CARLINA A CATALUNYA

- EL FLAMANT RÈGIM DE LA RESTAURACIÓ NEGOCIA PER ACONSEGUIR UNA PAU
NECESSÀRIA -

Distribució de fons concedits a alguns líders carlins del front del Centre per part del Govern.

18 de maig de 1876.

[ANC1-739-T-134](#)

Descripció

El document correspon a una nota en que es detallen els pagaments de determinades quantitats de diners fets pel Govern a diferents cabdills de l'anomenat front del Centre (Maestrat), en el marc de les negociacions per finalitzar la Tercera Guerra Carlina (1872-1876). El document és un balanç de comptes del dia 18 de maig de 1876, posterior a la finalització del conflicte.

Interès del document

El document correspon a una nota proporcionada pel jurista i polític conservador Josep Vilaseca i Mogas qui, potser, n'és l'autor. Es detalla la distribució de quantitats atorgades a diferents líders carlins del front del Centre després que la guerra hagi finalitzat.

Ens informa sobre les negociacions secretes dutes a terme entre el govern i alguns líders carlins del front del Centre, en les què aquests van exigir una sèrie de condicions que el govern va acceptar, com obtenir passaports per marxar a l'exili, amnistia pels insurrectes, reconeixements de graus i condecoracions dins l'exèrcit oficial o el pagament de diners.

Així mateix, el document és un testimoni de les condicions en què es va haver d'assolir la pau, en un context marcat per la debilitat política del govern i la necessitat de consolidar el nou règim de la Restauració, amb la conseqüent pressa per acabar el més aviat millor una guerra particularment incòmoda i costosa.

Finalment, ens il·lustra d'un procedir habitual en les guerres: la diplomàcia, els acords i les conferències secretes entre els contendents, sovint allunyades de la retòrica pública.

Context

A finals de la dècada de 1860, els carlins, tot i haver perdut dues guerres, formaven un moviment polític ben organitzat que treballava activament per defensar la seva causa que passava, de bell antuvi, per la implantació de l'altra branca dinàstica dels Borbons, els descendents de l'Infant Carles Maria Isidre de Borbó, germà del difunt rei Ferran VII i oncle de la reina Isabel II.

El carlisme es tractava d'un moviment polític absolutista, caracteritzat pel seu conservadorisme militant, l'integritisme catòlic i l'oposició als canvis socioeconòmics i polítics liberals que s'havien produït a Espanya al llarg del segle XIX. Gaudia d'unes bases força estables, reclutades tant entre la gran noblesa com entre la petita, així com per sectors d'una menestralia o pagesia que s'havien vist empobrits pels canvis socioeconòmics liberals, particularment, amb les desamortitzacions dels béns comunals. Tenia major presència en les zones rurals, però també hi havia nuclis carlins importants en moltes ciutats. En la seva defensa de la tradició, a més de la defensa de "Déu, pàtria i rei", incorporaven els furs (lleis) pròpies dels antics regnes que composaven la monarquia espanyola. No és casualitat els principals nuclis rebels es trobessin entre bascos i navarresos, així com catalans, aragonesos i valencians, els quals reclamaven lleis tradicionals pròpies d'aquests territoris, defensant, així, cert particularisme regional dins de l'Estat espanyol. Tenien una cultura política pròpia que es fonamentava en la tendència insurreccional i una simbologia, un panteó de màrtirs i

unes efemèrides que es va anar bastint al llarg de successives i cruentes guerres civils. A estat una cultura política que ha perviscut fins a l'actualitat, amb diferents tendències, enfrontades entre elles, que han passat des del tradicionalisme integrista fins a una branca que s'ha definit a si mateixa com a humanista, d'esquerres, federalista i socialista autogestionaria.

L'any 1872 es van donar les condicions adients perquè els carlins protagonitzessin una altra revolta (la tercera a Catalunya) i intentessin imposar de nou el seu pretendent al tron d'Espanya, l'anomenat Carles VII, besnét de l'Infant Carles.

Vegem aquestes condicions. [La Revolució de 1868](#), que havia comportat el derrocament de la reina Isabel II, va implicar la instauració d'una monarquia parlamentària de tipus democràtic amb Amadeu I de Savoia com a nou rei d'Espanya, un pretendent escollit pels propis líders de la revolució, entre els quals va destacar el general Joan Prim i Prats, mort poc després. En conjunció amb això, el 1869 es va promulgar una nova constitució particularment progressista que havia de regir el nou sistema monàrquic-parlamentari. Una de les seves principals aportacions va ser l'aprovació, per primera vegada en la història d'Espanya, la llibertat de culte. Per altra banda, havia esclatat una insurrecció independentista a Cuba que s'allargaria una dècada, l'anomenada [Guerra dels Deu Anys \(1868-1878\)](#). Tot plegat, va donar l'excusa perfecta als carlins per prendre de nou les armes i encapçalar un nou aixecament.

La Tercera Guerra Carlina va tenir com a principals escenaris el nord d'Espanya, Catalunya (front de l'est) i l'anomenat front del Centre (el nord de València i el sud d'Aragó, el Maestrat) i, de manera esporàdica, Galícia, Lleó, Castella, Extremadura i, fins i tot, Andalusia. Va ser un conflicte molt violent i costós a nivell social i econòmic, com ho havia estat també la Primera Guerra Carlina (1833-1840). La intensitat va accentuar-se considerablement a partir de 1873, quan Amadeu I va decidir abdicar per manca de suports polítics i es va instaurar, conseqüentment, la Primera República Espanyola. Aquest fet va propiciar que gran part dels sectors més conservadors i monàrquics, en principi no estrictament partidaris del pretendent Carles VII, veiessin amb simpaties la causa carlina, tot esperonant-la.

Entre els líders carlins catalans, destaquen Rafael Tristany, que va exercir un temps de comandant en cap, els seus germans Francesc i Ramon (nebots, tots ells, de Benet Tristany), Joan Castells, Martí Miret, Huguet, Vila de Viladrau, Vila de Prat, Muxí, Guiu i Francesc Savalls, el qual va comandar diverses victòries per la causa carlina, entre les que destaquen la presa de Berga i Olot i haver vençut les forces comandades pel brigadier progressista Josep Cabrinetty a Alpens el 9 de juny de 1873 (el qual, anteriorment havia derrotat les forces de Savalls a Puigcerdà), així com les forces comandades pel republicà Ramon Nouvilas (a Castellfollit de la Roca, 14 de març de 1874), el qual, durant el Sexenni Democràtic, va ocupar els càrrecs de Capità General de Catalunya i, breument, Ministre de Guerra.

La Primera República va ser efímera, mai va comptar amb els suports polítics necessaris i va ser boicotejada per la majoria de partits polítics. Va haver de fer front a un context polític i social caracteritzat per la debilitat política i el desgavell militar produït pel desenvolupament de la guerra carlina, la guerra de Cuba i els aixecaments cantonals. Sectors importants de la política espanyola, entre els quals destacaven els monàrquics conservadors liderats per Antonio Cánovas del Castillo, van conspirar incansablement per restaurar la branca isabelina de la Monarquia en la figura del seu successor i hereu, el futur Alfons XII. Així doncs, Cánovas i els seus col·laboradors, tot buscant el suport d'altres sectors polítics, van organitzar el retorn del successor i fill d'Isabel II, un fet que es va precipitar després que, primer, el general Manuel Pavía dugués a terme un cop d'Estat (3 de gener de 1874) i, després, el general Martínez Campos (29 de desembre de 1874), encapçalés amb èxit un pronunciament militar en què va proclamar la restitució de la monarquia i Alfons XII com a nou rei d'Espanya. Aquest cop d'Estat va ser secundat per la majoria de l'alta oficialitat de l'Exèrcit i acatat per la immensa majoria de la classe política espanyola, inclòs Cánovas i els seus col·laboradors.

Una vegada assegurat l'èxit del pronunciament, es va constituir un govern provisional liderat pel conservador Cánovas del Castillo. El nou govern tenia l'objectiu de posar punt i final al conflicte carlí amb la finalitat d'institucionalitzar-se i començar a treballar per organitzar de nou la política del país després de tants anys d'instabilitat. Així doncs, una de les seves principals prioritats va ser procurar acabar ràpidament la guerra tot intentant atreure a favor seu tants partidaris del pretendent carlí com li fossin possibles. D'aquesta manera, el nou govern va començar a mantenir converses i negociacions de pau amb els principals cabdills carlins amb la finalitat de convèncer-los d'abandonar les armes. Cánovas encarregà aquestes converses a Manuel Duran i Bas, Josep Mañé i Flaquer i Josep Vilaseca i Mogas, advocat i polític conservador.

En aquest marc, el primer nucli insurreccional que el govern provisional instaurat va aconseguir sufocar va ser el front del Centre i de l'Est on, fins aleshores, les tropes governamentals no havien aconseguit vèncer les forces carlines dirigides pels generals Antonio Dorregaray i Francesc Savalls.

El març del 75, queia Olot a mans de Martínez Campos i sotmetia a setge la Seu d'Urgell, ciutat que cauria, definitivament, el 27 d'agost. A principis del mes de juny, els dies 15 i 16, Josep Vilaseca i Mogas va viatjar per encàrrec del govern a València per començar les negociacions amb els líders carlins de la regió Centre, establint-se les demandes carlines de finalitzar les operacions bèl·liques a canvi del reconeixement de graus, títols i condecoracions, l'obtenció de passaports per residir de forma provisional a l'estranger, l'obtenció de càrrecs a l'exèrcit. A finals de juny, els cabdills carlins del Centre van afegir demandes econòmiques. Els pagaments es van fer efectius abans d'acabar el mes. Al cap de poc, el 6 de juliol, es va produir l'ocupació de Cantavella (Terol) per part de les tropes governamentals comandades pel general Martínez Campos, fent-se 2.000 presoners i sent l'inici de la fi de l'exèrcit carlí del Centre. Per la resta de líders carlins, aquella derrota es conegué com la traïció del Centre, per la

facilitat amb que havia estat presa la plaça i els rumors que s'havia comprat als líders carlins. L'endemà, es comunicava a Vilaseca i Mogas que podia tornar Barcelona. Les negociacions, però, van seguir. Entre l'11 i el 18 d'agost, els líders carlins del Centre van creuar la frontera amb França, on s'hi va desplaçar Vilaseca i Mogas per comprovar-ho i prosseguir amb les gestions. També aniria a Suïssa. El setembre del 75, Vilaseca i Mogas insistia al govern perquè complís els acords que s'havien establert amb els líders carlins.

La tardor marcava el final de la guerra a Catalunya. El 19 de novembre, finalitzava la lluita a Catalunya i el Capità general Martínez Campos posava en llibertat els carlins presos a Barcelona. El dia 21, anul·lava la convocatòria a Sometent, confirmava l'acabament de la guerra a Catalunya i alliberava tots els presoners. Restaven per les muntanyes partides residuals.

El febrer del 76, després de diferents derrotes carlines al front del Nord, com la que es va produir a la batalla de Montejurra, queia Estella, Carles VII travessava la frontera el 27 de febrer i es donava per finalitzada, definitivament, la guerra, malgrat que el pretendent carlí va vaticinar "*¡Volveré!*".

Les negociacions per complir els acords secrets de pau van prosseguir. El document presentat és d'aquest període, i s'hi fa resum i balanç de les gestions diplomàtiques secretes governamentals.

Qüestions:

- De què ens informa el document?
- Creieu que es pot afirmar amb rotunditat que es va comprar a alguns líders carlins?
- Què era el carlisme? Per què va sorgir? Quines eren les seves bases socials?

Per continuar indagant:

Fons arxivístiques

- El [Fons ANC1-739/Vilaseca i Mogas](#) conté nombrosa documentació referent a les negociacions secretes que l'advocat i polític Vilaseca i Mogas va dur a terme per posar amb la tercera guerra carlina. Bona part de la documentació es pot consultar en línia. Durant els primers mesos de la Restauració, sota la direcció del govern conservador d'Antonio Cánovas del Castillo i en companyia del juriconsult Duran i Bas i el periodista Josep Mañé i Flaquer, rebé la important missió de facilitar la pacificació del Maestrat, a fi de cloure definitivament la Tercera Guerra Carlina, tot actuant com a

mitjancer amb els caps carlins en una negociació (duta a terme a València, Madrid, França i Suïssa) en la qual l'estat espanyol els oferí plenes garanties jurídiques, la preservació dels seus graus militars i compensacions econòmiques molt substancioses. Entre d'altres documents, es poden destacar els següents:

Carta de Félix Abad oferint acabar la negociació amb l'exèrcit carlista del Centre en un mes. [1875]. ANC1-739-T-1.

Carta del general en cap de l'Exèrcit del Centre a Josep Vilaseca i Mogas. 23 de juny de 1875. ANC1-739-T-39.

Còpia del text de la Reial Ordre de reconeixement de mèrits i fixació de condicions als militars carlistes que accepten la submissió a Alfons XII. 25 de juny de 1875. ANC1-739-T-45.

Còpia de la "Memoria de hechos con relación a la pacificación del Centro en 1875". 3 de març de 1876. ANC1-739-T-111..

Còpia d'una carta de Josep Vilaseca i Mogas a Antonio de Candalija, governador civil de València. 8 de juny de 1875. ANC1-739-T-22.

Còpia d'una carta de Josep Vilaseca i Mogas a Antonio de Candalija, governador civil de València. 9 de juny de 1875. ANC1-739-T-24.

Nota d'observacions a les condicions a imposar als militars carlistes que accepten la submissió a Alfons XII. 26 de juny de 1875. ANC1-739-T-46.

"Nota para ser leída a los Jefes con quienes se anda en tratos". 10 juny de 1875. ANC1-739-T-26.

Ofici del Governador Civil de València a Josep Vilaseca i Mogas. 8 de juny 1875. ANC1-739-T-21.

Relació de militars carlistes i la seva graduació. [1875]. ANC1-739-T-5.

"Terminación definitiva del convenio para pacificación del Centro". 16 de maig de 1876. ANC1-739-T-119.

Altres fonts

- Anguera, P., *Déu, rei i fam. El primer carlisme a Catalunya*, Abadia de Montserrat, Barcelona: 1995.

- Canal, J., *El carlismo: dos siglos de contrarevolución en España*. Madrid: Alianza: 2000.

- Paredes, J., *Historia contemporánea de España*. Barcelona: Ariel, 1998.
- Toledano, F., *La muntanya insurgent. La Tercera Guerra Carlina a Catalunya 1872-1875*, Cercles d'Estudis Històrics i Socials a Girona, Girona: 2004.
- Vallverdú, R., *El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya, 1872-1876*, Abadia de Montserrat, Barcelona: 1997.